

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Svart guldbagge (*Gnorimus variabilis*)

Inventering 2008

Rapportnr: 2009:79
ISSN: 1403-168X
Rapportansvarig/text: Teresia Holmberg
Foto: Teresia Holmberg
Tryck: Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län, naturvårdsenheten

Rapporten finns som pdf på www.lansstyrelsen.se/vastragotaland under Publikationer/Rapporter.

Sammanfattning

Under sju dagar i juli månad 2008 genomfördes en riktad inventering av svart guldbagge i Västra Götalands län. Inventeringen var ett led i arbetet med Åtgärdsprogrammet för skalbaggar i eklågor. Sedan tidigare vet vi att arten finns på ytterligare i ett par områden i länet. Det huvudsakliga syftet med inventeringen var att identifiera ytterligare lokaler för svart guldbagge. Arten påträffades endast i ett större område kring Hofsnäs-Torpa i Tranemo kommun.

Inledning

Svart guldbagge (*Gnorimus variabilis*) ingår som en av 4 arter i åtgärdsprogrammet för skalbaggar i eklågor och den art som har hittats i Västra Götalands län. Åtgärdsprogrammet är fortfarande i skrivandets stund ej fastställt. Syftet med inventeringen var att identifiera ytterligare lokaler för svart guldbagge

Utseende och utbredning

Svart guldbagge hör till familjen bladhorningar (Scarabidae) och underfamiljen guldbaggar (Cetoniinae). Arterna inom denna familj har ofta en något rundad kroppsform, kraftiga ben och solfjäderformade antennklubbor. Svart guldbagge är blankt kolsvart med vita prickar på täckvingarna och 16-22 mm lång. Arten har föreslagits som möjlig indikatorart för kontinuitet av ihåliga träd. (Nilsson 2006)

Svart guldbagge. Foto: T. Holmberg

Ekologi

Den vuxna skalbaggen kan ses flyga eller sittandes på trädstammar sena eftermiddagar och kvällar under mitten av juli. Större delen av skalbaggens tvååriga liv tillbringas som larv. Larven lever i skiktet mellan den hårda kärnveden och, den av svampar, rötade veden inuti grova, rötade trädstammar eller grova grenar av främst ek. Arten har även påträffats i avenbok och björk m.fl. (Jansson 2007)

Stammarna kan ha stora håligheter, men behöver nödvändigtvis inte ha det. Larven äter av den rötade veden och genomgår flera larvstadier. Larven förpuppas under försommaren och lämnar puppan någon gång i juli. Den vuxna skalbaggen parar sig och lägger ägg för att sedan dö. Äggen läggs i anslutning till murken ved. (Nilsson 2006)

Status och hotbild

Arten är klassad som starkt hotad (EN) på den nationella rödlistan (Jansson 2007). I övriga europeiska länder ser situationen i princip likadan ut. Arten betraktas som sällsynt och hotad och är i vissa länder som t.ex. Holland redan försvunnen. Centrum av utbredningen ligger i Mellaneuropa men den påträffas även i Turkiet. I Norden återfinns den förutom i Sverige i Danmark på endast två lokaler och är där klassad som akut utrotningshotad. (Nilsson 2006)

Utbredningen i Sverige är fördelad över drygt 30 förekomstplatser med en koncentration kring östra delarna av Småland. De resterade lokalerna är fördelade mellan Skåne, Blekinge, Västergötland, Östergötland, Södermanland, Bohuslän och Västmanland. (Nilsson 2006)

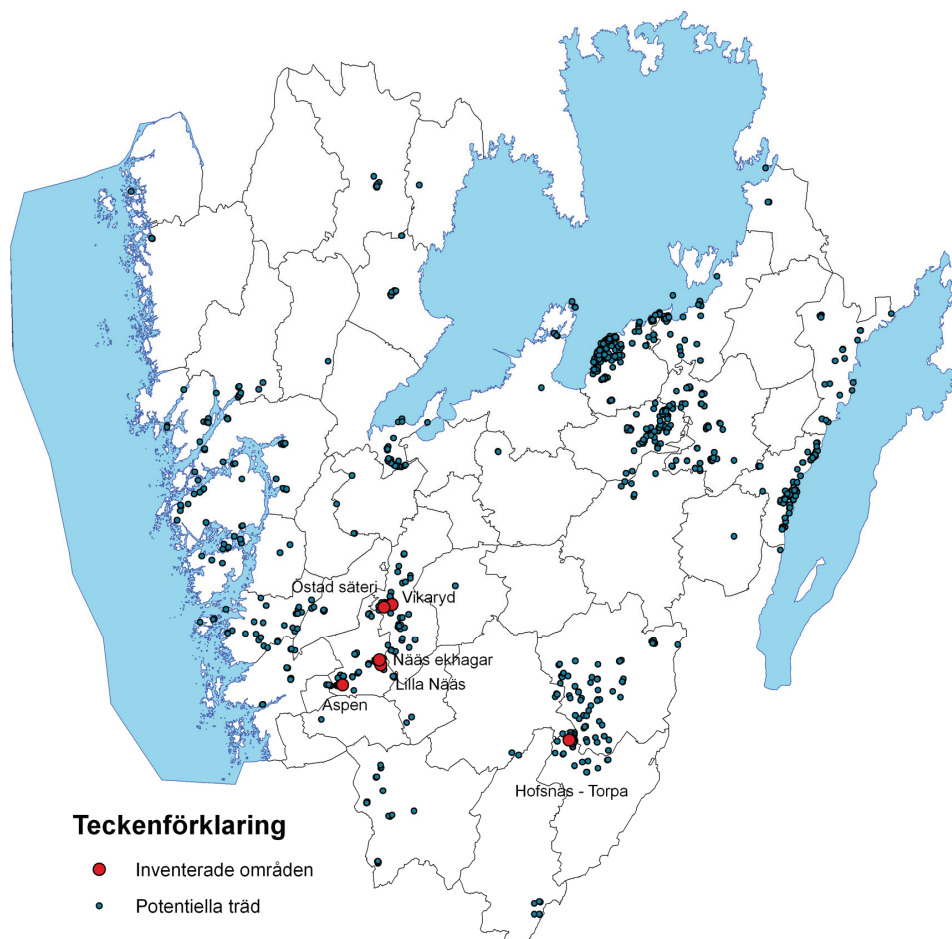
I Västergötland och även övriga län, förutom möjligen i östra delarna av Småland, betraktas beståndet av svart guldbagge så pass fragmenterat att det finns en stor risk för att arten kan dö ut inom en snar framtid. Lokalerna ligger för långt ifrån varandra för att möjliggöra kolonisering från närliggande populationer. Bristen är lämpliga habitat, grova rötande ädellövträd, är det främsta hotet mot artens fortsatta existens. (Nilsson 2006)

Under 15 år har nästan alla lämpliga bestånd av grova ekbestånd undersökt i diverse forsknings- och naturvårdsprojekt. Därför bör vi ha en mycket god bild av artens utbredning i Sverige. En följeslagare till svart guldbagge är läderbaggen (*Osmoderma eremita*) som ofta påträffas i samma träd då de föredrar samma substrat (Nilsson 2006). Tack vare denna art får den svarta guldbaggen indirekt ett formellt skydd i områden som ligger inom Natura 2000-nätverket. I övrigt har arten inget skydd av något slag.

Metod

Underlag för urval av lämpliga områden var inventeringen av skyddsvärda träd. Träd på en stamdiameter på över 300 cm och en stor hålighet (>30 cm) med mycket mulm valdes ut. Fynd av läderbagge lades in på en karta tillsammans med aktuella träd. Områden med större ansamlingar av lämpliga träd valdes ut för vidare undersökningar. Flera av dessa områden hade dessutom mer eller mindre aktuella fynd av svart guldbagge eller låg i närheten av områden med tidigare fynd.

Den av naturvårdsverket föreslagna metoden är sållning av mulm för att hitta täckvingar och andra delar av skalbaggens exoskelett. Cirka fem liter mulm/träd är en lämplig mängd. Påträffades skalbaggen på eller omkring trädet innan sållning hade påbörjats genomfördes ingen sållning av mulm. En halv liter mulm sållades åt gången och samlades upp i ett större kärl. Så fort täckvingar påträffades avbröts sållningen och mulmen lades tillbaka därifrån den togs. Inga individer av någon art avlivades eller skadades.

Figur 1. Karta över Västra Götalands län med potentiellt lämpliga träd för svart guldbagge och områden som inventerats.

Inventerade lokaler

Från alla potentiella lokaler (Figur 1.) valdes 6 lokaler ut med större koncentrationer lämpliga träd (Tabell 1.).

Lokal	NS-koordinat	OV-koordinat	Antal hålträd	Antal inventerade hålträd
Östad Säteri	6430260	1299150	10	8
Vikaryd	6430700	1301250	6	2
Näas ekhagar	6415230	1297090	15	6
Lilla Nääs	6414000	1297000	9	2
Aspen	6408650	1286530	15	2
Hofsnäs-Torpa	6394140	1350020	36	12

Tabell 1. Inventerade lokaler.

Resultat och diskussion

Av de sex lokalerna som inventerades påträffades arten bara i Hofsnäs-Torpa. Ett levande exemplar påträffades i ett träd och rester i form av täckvingar i ytterligare tre träd. Det är mycket möjligt att arten förekommer i flera träd inom området då alla träd inte varit möjliga att inventera. Under 2007 upprättades en trädvårdsplan för totalt 75 äldre träd mestadels ekar. Trädvårdsplanen innebär att var och ett av de 75 träden har fått en skräddarsydd vårdplan för att på bästa möjliga sätt säkra deras fortsatta existens. Många träd fram för allt ekar står igenväxta och kraftigt beskuggade. Ekar dör slutligen av att stå igenväxta. Åtgärder som frihuggning och minskning av kronans storlek är två beprövande metoder som nu tillämpas på Hofsnäs-Torpa med en förhoppning om att jätteekar och deras efterträdare kommer fortleva på platsen. När ekar tillåts bli riktigt gamla och stora utvecklas slutligen håligheter med mulm. Ekar av denna typ är mycket viktiga för arter som läderbagge och svart guldbagge. Trädplanen ökar därmed arternas överlevnadschanser i området.

Ett problem med undersökningsmetoden var just att komma åt alla träd och inte sällan var hålet placerat så långt upp att det inte gick att komma åt det utan stege. En stege var vid denna inventering inte möjlig att ta med ut i fält. Främst handlar det om en säkerhetsfråga eftersom inventeringen gjordes av en enda person utan möjlighet till assistans. I en del träd gick det inte heller få tag i den föreslagna volymen mulm utan en mindre mängd undersöktes. Därför är det möjligt att arten kan ha förbigåtts i områden med lämpliga träd. Fångstfällor är inget alternativ dels eftersom arten är starkt hotad och varje individ är viktig för artens överlevnad dels förekommer ofta läderbagge i samma område och det är en skyddad Natura-2000 art.

Vid Östads säteri, där arten tidigare påträffats, är det möjligt att den numera är utdöd. Många av träden har skadats av igenväxning men håller på att successivt röjas fram. En återkolonisering kan däremot vara för mycket att hoppas på då det troligen är mycket långt till nästa lokal. Ett alternativ för framtiden kan när miljön har återhämtat sig återinplanera arten. Detta är dock inte aktuellt i nuläget.

Arten förekommer på ytterligare två kända platser i länet. De områdena togs inte med i denna undersökning med tanke på att fynden är relativt sentida och artbestämt med säker källa.

Vilka träd är viktigast för mulmlevande arter främst skalbaggar?

Undersökningar visar att träd med stor mängd mulm och stora håligheter oftare hyser rödlistade arter som t.ex. läderbagge. Träd med en hålighet som sträcker sig genom hela trädstammen och/eller har en stor hålighet ner till marken utan så mycket mulm är inte lika intressanta. De innehåller oftast en liten mängd mulm som ligger direkt på marken. Finns det en hålighet längst ner eller ganska nära marken attraherar denna ofta grävlingar och andra djur som söker efter föda i mulmen och därmed är nivån av störning betydligt högre. Håligheten ska ge skydd och samtidigt hålla kvar mulmen så den bibehåller lämplig fuktighet så att de olika arterna trivs. Träden ska helst stå solbelysta vilket också påverkar mikroklimatet inne i stammen.

Referenser

- Jansson, Nicklas (2007) ArtDatabanken Faktablad: *Gnorimus variabilis* – svart guldbagge. Författare Bengt Ehnström 1999. Reviderat 2007
- Nilsson, Sven G (2006) Åtgärdsprogram för bevarande av skalbaggar i eklågor, remissversion

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN